

XI KONGRES CISR

CISR je kratica za Međunarodnu konferenciju za sociologiju religije (Conference internationale de sociologie religieuse), organizaciju osnovanu 1948. godine, koja svake druge godine u drugoj zemlji održava svoj redoviti međunarodni kongres. Posljednji, jedanaesti po redu, održan je u našoj zemlji, u Opatiji od 20. do 24. rujna 1971. u organizaciji Centra za koncilsku istraživanja, dokumentaciju i informacije »Kršćanska sadašnjost« i Instituta za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu.

Pribivali su mu, uz domaće znanstvenike, teologe, svećenike, studente postdiplomskog studija »Teorije ateizma i religije«, i sudionici iz čitavog svijeta, iz dvadeset tri zemlje sa svih šest kontinenata, među kojima i neki svjetski renomirani sociolozi religije: H. Desroche, E. Poulat iz Francuske; F. Houtart iz Belgije; A. Grumelli, S. Acquaviva iz Italije; N. Birnbaum, Th. Gannon iz Sjedinjenih Američkih Država; A. Swiecicki iz Poljske, itd.

Valja naglasiti da je Kongres u Opatiji prvi Kongres CISR koji se održao u jednoj od socijalističkih zemalja, te da su na njemu po prvi put nastupili i sociolozi marksističke orijentacije.

Kongres je raspravljao opću temu »Religija i religioznost, ateizam i nevjerovanje u industrijaliziranim i urbaniziranim društvima«, podijeljenu na tri tematske cjeline: empirijske studije, problemi metodologije i opći teorijski pristup. Rad se odvijao u plenarnim sjednicama i u sekcijama. U plenarnim zasjedanjima na taj način, da su posebni izvjestitelji raportirali sažetke određenog broja referata, te da su autori referata također imali svoju riječ dopune i pojašnjenja, te repliciranja na potaknute diskusije i intervencije iz auditorija. U sekcijama referenti su podnosili »slobodna saopćenja« o kojima se potom vodila diskusija.

U prvoj skupini referata, temeljenih prvenstveno na empirijskim istraživanjima, nastupili su i naši predstavnici, već poznati po svom bavljenju sociologijski interesantnim religijskim fenomenima:

— Štefica Bahtijarević (Institut za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu): »Neke značajke religioznosti i ateizma učenika srednjih škola«.

— Esad Ćimić (Filozofski fakultet — Sarajevo): »Struktura religiozne svijesti u seoskim i gradskim sredinama«.

— Zdenko Roter (Fakultet za sociologiju, politične vede in novinarstvo — Ljubljana): »Priroda i struktura religioznosti u Sloveniji«.

Uz postojeće razlike među njima u načinu interpretacije rezultata i njihove teorijske sinteze, zajednička je značajka spomenutih autora, da pripadaju onoj struji sociologije religije, koja se u nas ozbiljnije počela razvijati tek u novije vrijeme, kada se teorijsko znanje i pretpostavke o fenomenima religije stalo aktivnije povezivati s empirijskim istraživanjima. U tom najnovijem razdoblju sociologijskog izučavanja religije poduzeto je već dosta istraživanja nekih specijalnih sociologijsko-religijskih problema, u kojima se nije zapalo ni u prazne konstrukcije, niti u neosmišljeni empirizam, nego je ostvarena spomenuta, s metodologijskog stanovišta negdje manje, negdje više sretna veza teorije i empirije.

Sve ono što je postojalo prije pojave spomenute orijentacije, teško bismo mogli nazvati sociologijom religije, već je to bolje smjestiti u sklop opće ateističke misli, koja je u prvih desetak poslijeratnih godina bila u skladu sa službenom, netolerantnom političkom praksom spram religije i religijskih institucija. Ateistička misao toga perioda pretežno se oslanjala pogrešno na znanost kao teorijsku pretpostavku kritike religije, a što se tiče praktičnog aspekta problema, uglavnom je držala, prilično simplificirano, da će sa socijalizmom, dakle realizacijom pravednog društva, nestati socijalnih pretpostavki re-

ligije, dakle i religije same. (Osloniti se na znanosti kao teorijsku pretpostavku kritike religije pogrešno je stoga, što su znanost i religija dva različita oblika duha. Znanost je čisto racionalna sfera duha, ona se bavi onim što je empirijski dato i provjerljivo, što je evidentno objektivno i zakonito. Religijski je pak odnos prema svom transcendentnom objektu u biti iracionalan, emotivan, odnos vjerovanja.

Znači, iako i znanost i religija na svoj način teže istini, to su ipak dva različita puta, i po sadržaju, i po načinu pristupa, koji se kao takvi, niti ne poklapaju, niti ukrštaju ili isključuju. Dakle, znanost se ne može baviti predmetom i sadržajem religije budući da to nadilazi njene granice koje se kreću u okvirima iskustvenoga. Prema svemu tome, znanost ne može religiju u biti, niti potvrditi, a isto tako ni oboriti.

Spomenutim religijskim problemima bavi se teorija religije — teologija, koja hoće racionalno objasniti i opravdati transcendentni objekt religije i mistični njezin sadržaj. U toj svojoj težnji ona je često preambiciozna, jer potpuno racionalno objašnjenje tih fenomena nadilazi mogućnosti ljudskog razuma. Svaki racionalni pristup iracionalnom fenomenu ima ipak svoju granicu, i o »posljednjim stvarima« ipak se ne može reći zadnja riječ.

Stajalište pak, da će realizacija socijalističkog društva sama od sebe ukinuti religiju, komotna je i naivna zato, jer religija, osim socijalnih, ima i svoje psihičke, moralne i spoznajne izvore, ona je utemeljena na antropološkoj biti čovjeka, u njoj su implicirana i metafizička pitanja. Otudjenost u uvjetima društvenog života, spoznaja o konačnosti, ograničenosti čovjeka u odnosu na beskrajni i beskonačni kozmos i s tim u vezi osjećaj zavisnosti, strah od smrti i težnja za beskonačnosti u eshatonu, za besmrtnosti sve je to čvrst temelj religiozne zgrade koju stoga ne može srušiti nikakav društveni poređak, već je samo preoblikovati, transformirati).

U trećem tematskom dijelu posvećenom teorijskom pristupu, nastupio je Srđan

Vrcan (Pravni fakultet Split) s referatom: »Sociologijsko-teorijske implikacije religioznosti kao masovne pojave u uvjetima suvremenih socijalističkih društvenih odnosa« i istaknuo se među renomiranim svjetskim imenima otvorenošću, kritičnošću i širinom teorijskog pristupa religijskoj problematici.

Sudionici iz Jugoslavije podnijeli su i brojna »slobodna saopćenja« od kojih su neka izazvala živu diskusiju i bila naročito zapažena (Marko Oršolić: Marksizam i religija — osvrt na istraživanja u Jugoslaviji, Vjekoslav Milovan: Religiozno-sociološka istraživanja u Katoličkoj crkvi Jugoslavije, Ljudevit Plačko: Rezultati posljednje ankete među katoličkim klerom u Jugoslaviji, Jože Krošl: Struktura religioznosti seljačkog stanovništva u sjeverozapadnoj Sloveniji, Marko Kerševan: Sociološka konceptualizacija religije i kategorija svetog, Viljem Pangerl: Struktura religioznosti u tipičnim župama mariborske biskupije, Josip Erl: Vjerska baština, sastavni dio kulture, i Vitomir Unković: Teizam i ateizam kao izravna funkcija društvenog angažmana čovjeka u Jugoslaviji).

Osim toga, rasprave su se nastavljale i poslije službenih zasjedanja u neformalnim razgovorima među starim i novim poznanicima, otvoreno i srdačno, kao što je to i uobičajeno u takvim prilikama.

Ako bismo sada na kraju ukratko pokušali ocrtati opće i bitne značajke ovog znanstvenog skupa, mogli bismo ustvrditi fakat različitih teorijskih pristupa raspravljanim temama, postojanje različitih razina razvijenosti sociologije religije u svijetu, koja se kretala u rasponu od sociografije do vrlo uspješnog povezivanja razvijene teorije i usavršenih tehnika istraživanja sociologijsko-religijskih fenomena.

No, moramo ustanoviti i opću zajedničku crtu koja se očitovala u nastojanju na znanstvenoj objektivnosti i otvorenosti pristupa tretiranim problemima, bez ideološke obojenosti bilo koje vrste, što je svakako hvale vrijedno i što možemo samo pozdraviti.

Nikola SKLEDAR